

(VI. pogl.); kakor mu jo kratijo s pestjo (VII. pogl.); Glej, taka spletkar! (VIII. pogl.); Bistro pomnite, ustanovil sem dom in hišo; kot pijani dekli (XV. pogl.); samo še eno klaftro si mi odmeril (XVI. pogl.); Še je čakal Jernej, gledal je svetlo s strmečimi očmi (XVII. pogl.).

Mnogo je tudi primerov, kjer bi človek sklepal na nerazumevanje teksta. Tako imamo: plahi — in terror; vrtu čast in gospodar — the glory of the garden and the master's pride; osupel — out of breath; rdeč — lurid in še celo vrsto bolj ali manj nerazumljivih pomot. Tudi preveč abstraktni ali pa preciozni izrazi niso prevodu v prid. Tako je v V. pogl. stavek: «je rekel župan» preveden z «And having thus delivered himself»; v XIII. pogl. pa «hudo in žalostno» z «still as marble». «Tam so se pogovarjale blodne duše» je prevedeno z «like a whispering of wandering souls», pa je besedica «like» odveč, kajti Jernej v e r u j e v blodne duše.

Da pa naštevanje takih drobnih napak ne bi kratilo splošne zasluge prevajalcev, naj bo tega dovolj. Končno bi bilo še pripomniti, da je knjiga naslovljena The bailiff Yerney, dočim se v tekstu dosledno upotrebljava angleška oblika Bartholomew. Mislim, da bi bil Yerney tudi na mestu.

V knjižnem in tiskarskem pogledu je The bailiff Yerney prvovrsten specimen tiste angleške skrbnosti, ki ne išče po sili novih sredstev, temveč si prizadeva, da ohrani ali izpopolni to, kar je izkušnja sporočila dobrega, lepega in zato vrednega trajnosti. Resne črke klasičnega ureza se v vsej črnini ostro rišejo na gosti, neprosojni halfi. Med vrsticami je dovolj zraka, po katerem lahko svobodno krožijo čitateljeve misli in primisli.

J. P r e z e l j.

Niko Bartulović: Na prelomu. Roman. Beograd 1929. Srpska književna zadruga (X+264+8 str., ciril.).

Bartulović nam je s svojim romanom dal umetniško študijo o «veličini in bedi zmage» (Clemenceau). Zmagovalec, ki se čuti poraženega in potlačenega, je radikalno-nacionalistično pokolenje, ki je v zadnjih letih pred svetovno vojno zasluhtilo v soparnem ozračju neiskrenega in do zob oboroženega evropskega miru bližino usodnih odločitev in se je brezkompromisno, z uporniško gesto mladosti, zaverovalo v Jugoslavijo. To pokolenje Endlicherjev in Principov je sicer bilo vrženo v vihar svetovne vojne, razbičano, poteptano, pomandrano kakor trava, preko katere gre orkan — toda naj je bila usoda posameznikov še tako kruta, pokolenje je zmagalo. Redkokateremu rodu je bila dana sreča, da bi zgodovinske sile same prevzele in izvršile tak lokalni program, kakor ga je imela jugoslovanska revolucionarna mladina. In vendar: Z zlomljenimi kopji (2. del Bartulovičevega romana ima naslov «Polomljena koplja») stoje bojevniki pred svojo zmago in se vprašujejo: kje so naši upi, kje smo mi in ali je to tisto, kar smo hoteli? Bartulovičev roman je sicer zajet v ozki okvir majhnega dalmatinskega mesteca in avtobiografsko podslukan, toda njegova vrednost je dokumentarična: v njem je prva večja izpoved generacije, ki je imela zgodovinsko vlogo.

V osrednjem liku svojega romana, Ivi Tadiću, je pisec skušal orisati psihologijo nacionalističnega omladinca, njegove nade in prevare. Ministrski uradnik Ivo Tadić pride po burnih dogodkih, ki so mu vzviharili življenje v zadnjih dvanajstih letih, na dopust v svoje rojstno mestece — v Stari grad. V srečanjih s sorodniki, z nekdanjimi prijatelji in «karbonarji», z dekleti, ki jih je ljubil, s pristaši in nasprotniki; se zgoščajo pred njim spomini na mladost, na prve dijaške ljubezni, na čitalniške plese, na dijaško revolucionarno delo, na ves nekdanji zanos in vse tisto, kar vre in kipi v človeku samo za mladih let. Doživlja svojo preteklost in se zaveda, da so bila leta vélikega

pričakovanja lepša od let po veliki zmagi. V domačem kraju, v tem najožjem krogu, ki je bil nekoč hvaležno terišče njegovega zarotniškega dela, vidi pravo podobo sedanje stvarnosti. Vrsta njegovih sobojevnikov je docela razbita, mestece razcepljeno v dva srborita politična tabora, ki poznata samo «partijo»; mladi rod je daleč od nekdanjih mladostnih vzorov: sport in spolnost sta domala izrinila slednjo željo po idealnejšem življenju. Že samo dejstvo, da je prispel v Stari grad ministrski uradnik, zadošča, da Iva Tadića zapletejo v mrežo malenkostno-političnih spletk in ga obdajo s sumničenjem in nezaupanjem. Kaj hočejo ti ljudje? Vsa njihova politika je velika laž, igra slepe miši, odraz neznačajnosti in zaslepljene mrznje, ki od nje mesto propada. Kje so velike ideje, ki so nekoč vodile vsaj mladi rod? Usodni razdor časa je segel celo pod Tadićevo rojstno streho: nečak Peter je komunist in zre nanj s prezirom in sumničenjem. Tadić si obuja spomine, opazuje, spoznava in začenja aktivno posegati v to duševno zmedo svojih rojakov. Prične pri Petru. Ne prepričuje ga, marveč ga skuša pridobiti. Priredi shod, na katerem hoče i «desničarjem» i «levičarjem» odpreti oči, toda razjarjeni malomestni politikarji mu zapro usta. Doživi polom. Ves čas mu je zvest samo en nekdanji drug, Mato. Vsi drugi njegovega rodu so ali brezbrizni ali cinični in sovražni. Še ena oseba ga intelektualno razume. Vera, ki jo je nekoč ljubil in potem v vrtincu vojne domala pozabil. Predstavitelj «pregažene generacije» se vrne v prestolnico z enim samim uspehom: nečaka Petra je bil pridobil za rodbino in domačo tradicijo. Morda se bodo kdaj pozneje še drugim odprle oči? Optimistično pokolenje ne more pokopati slednje nadeje. Toda Tadić čuti, da je izgubil moč: ne more več vplivati na druge. Karbonarska generacija je v novih razmerah postala odvišna. In tako se vrača od nje k samemu sebi. Že vidimo, da bo postal filister in star, zaslužen samec, če se ne oženi...

Do tu je Bartulović orisal duševnost in usodo rodu. Tadićevo nemoč je nemoč njegovega pokolenja, tipična usoda vseh, ki so bili revolucionarji one ideje, iz katere sedaj kujejo denar, čast in vpliv razni Mike Gjonovići. Med temi pojavi kolektivne usode pa se pleto pisane prigode individualnega življenja, mikavne slike iz idiličnega otoškega mesteca, živo orisani primorski pejzaži, ljubezensko iskanje in razočaranje. Posebno ostra so Tadićeve opažanja današnje mladine; v njegovi nezadovoljni, a polagoma se uspravajoči duši se idealizem njegovega pokolenja meri z naturalizmom sedanjega rodu.

Pravi «prelom» Bartulovićevega romana je v problemu, ki ga je dobro poudaril Vladimir Čorović v svojem uvodu tej knjigi: ali more Tadić veljati za predstavitelja generacije, t. j. ali je njegova nemoč res tipična za rod, ki se je nekoč ogreval za revolucionarno narodnjaštvo? In z druge strani: so li razmere v majhnem otoškem mestecu Dalmacije tipične za okolje, v katerem se je znašla jugoslovanska revolucionarna generacija po vojni? Bartulović je s svojim solidnim umetniškim instinktom občutil kočljivo nesorazmerje med individualno in kolektivno usodo in ga skušal kar moči uravnovesiti. Kompozicija in čista umetniška dognanost romana sta pri tem trpeli. Zaradi jačjega poudarka generacije se je ponekod spustil v preveč obtežujoče podrobnosti. Nekateri odstavki v prvem delu so tako dokumentarični, da kvarijo umetniško stran romana in bolj spominjajo na kakšno zgodovino nacionalističnega gibanja. Pravo mojstrstvo je pisec pokazal v podrobnih opisih, v pripovedovanju nekaterih Tadićevih doživljajev, v tej ali oni psihološki skici, v slikanju okolja in v orisih nekaterih oseb. Zlasti ljubezenski odnos do Vere je očrtan z zelo finim peresom. Njen nežni lik s skoraj nordijsko mentalnostjo, ki je toli

nasprotna ostalim, južnjaško temperamentnim dekletom, je eden najbolj zadetih v Bartulovićevem romanu.

V celoti bo roman «Na prelomu» vendarle ostal predvsem dokumentarično delo, a dokument na lepi literarni višini. Z njim so v tej obliki prvič načeta nekatera važna in še vedno pereča vprašanja jugoslovanske sedanosti. Predvsem je v Tadićevi nemoči poudarjen nesklad med nacionalističnim «idealizmom» prejšnje generacije in sedanjim «realizmom» narodno-državnega življenja. Toda vprašanje, ali je današnja izoliranost nekdanje nacionalno-revolucionarne generacije res tragična, ostane odprto.

Kaj je pravzaprav hotela in pričakovala ta generacija v novih razmerah? Ideje so se ji uresničile, mladost se je izkipela, in —. Ni li vse to hrepenenje s svojimi gradovi v oblakih bilo samo narurna sentimentalnost mladosti, in nacionalizem te vrste le surogat Erosa in metafizično-verske potrebe? Mar n. pr. pokolenje ruskih revolucionarjev ne stoji pred isto tragikomiko zmage? Tadić dobro spoznava nujno stanje takega konca, ko pravi: «Možda mi zaista nismo učinili ništa i ništa ostavili, ali oko, koje je ugrabilo samo jednu zraku tog jutra, neće je izgubiti nikada. Možda je sav svijet naših misli bio varka, a naš cilj razočarenje; ali buktinja, kojom smo proletjeli, osvjetlila je sve kud je stigla i ogrijala sve, čemu se približila. Prije tog jutra bilo je teško i živjeti, a u njemu se lako i stradalo i umiralo... Davalo se sve, — a ako se sve i izgubilo, to je tragika pregaženih...» (str. 258.). Ali se v današnjem prilagajanju idej, ki jih je imela ta generacija, res vse izgublja? — Razen osebne tragike posameznikov, ki so v zaletu mladosti padli za svoj vzor (če ni to z absolutnega vidika posebna milost bogov), in razen nujne bede v vsaki veličini zmage, ne vidimo nobene tragike. Da Tadići v novih razmerah nimajo več nekdanjega vpliva in moči, je kriv ritem socialnega življenja. Ko je večrajšnja iluzija, toli drag privid v samotnih nočeh jetnišnic, postala stvarnost, veljajo zanjo vsi zakoni stvarnosti, in življenje ubira tista pota, ki mu jih določajo stvari same. Iz žrtev, ki so jih položili Tadići za splošni blagor, za uresničenje vélike sanje, iz vse tiste nesebične vneme za ideal, iz skupnih zanosov in iz okostij onih, ki so dali življenje, se je narodu zgostila njegova, dejal bi, metafizična zaloga moralnih energij. Toda za življenjski trg z njegovimi vsakdanjimi, banalnimi potrebami in zahtevami te dobrine nimajo praktičnega pomena. S tem ni rečeno, da zasluge Tadićev ne bi smele biti posebej nagrajene, toda to, da imajo često podobno usodo kot vsi ostali pojedinci, je krut, a naturen zakon črne in hladne vsakdanosti. Tadići morajo brez sentimentalnosti pogledati času v obraz. Nacionalistični idealizem je nemogoč, ko so nekdanji ideali postali temelj državne prakse z vsemi njenimi «realnimi» in «nujnimi» atributi. Nove generacije se morajo prilagoditi novi stvarnosti in počasi — ko mine prvi pohlep in vrtoglavi nemir, ki sledi vsem močnim pretresom — zasanjati nov sen. O čem? O zemeljskem paradižu? O rdečih Sirenah, ki vabijo z Vzhoda? O čemerkoli — vsaka realnost prej ali slej zahrepeni po svojem opiju. Toda generacija Tadićev se danes mora zavedati, da ni dovolj, če se množicam izpremeni njihova politična usoda. Treba je seči globlje v narodovo življenje in množici izboljševati gmotne pogoje njenega obstoja. To je naloga prehodne generacije. Zato ima v današnji dobi Ethos prvenstvo pred Logosom. Ko bo zadoščeno temu novemu dojemanju življenjskih realitet, pride zopet pokolenje Logosa. Takšno izmenjavanje rodov ni tragično, marveč je utemeljeno v samem svetovnem redu, kakor vse, kar se dogaja v naravi.

Kot vsako dokumentarično delo, ki ima miselno vsebino, je tudi Bartulovićev roman o «generaciji pregaženih» tudi ne glede na svojo čisto umetniško kakovost zanimiv pojav. V Bartulovićevem umetniškem razvoju gre romanu «Na prelomu» najvišje mesto od prvih novel preko «Kuge» do zadnjih novelističnih spisov. Stilistično in jezikovno dovršen, slikovito prepleten z dalmatinskimi provincializmi in spisan v prijetni ijekavščini, očituje ta roman avtorjevo umetniško svežost in vso prožnost njegovega izraza. B. Borko.

Ljuba Prenner: Trojica. Povest. Izdala in založila Belo-modra knjižnica. Ljubljana 1929. Strani 93.

Zalostno-vesela, v dogajanjih malo smotrena in neenovito urejena, v značajih docela nedoločna in nepomembna ter sentimentalna zgodba o treh zaljubljenih srednješolcih s slabimi učnimi uspehi. Marsikaj je v tej povesti začeto in nakazano, toda obdržati vse niti v roki in jih smotreno zavozljati in začeto izvesti do kraja, ni bilo v začetniških močeh mlade pisateljice. Vendar so nekateri prizori, kakor nastop v beznici, prvi del petega poglavja, Markov izbruh na str. 45. in 46. in pa legenda o vodnjaku s Kristovimi solzami napisani nadarjeno. J. Vidmar.

Ivan Trinko: Naši paglavci. Črtice in slike iz beneško-slovenskega pogorja. 1929. Izdala Goriška Mohorjeva družba v Gorici. Naslovno stran in risbe izvršil Franc Gorše. Natisnila Katoliška tiskarna v Gorici. Strani 100.

To knjigo se nam zdi potrebno omeniti zato, ker nam jo poklanja mož, v katerem živi tvorna sila naše besede najdalje na zapadu, ker veje iz nje pristna slovenska domačnost in ker knjiga ni zgolj mladinska, temveč je tudi slovstveno zanimiva. Monsignor Trinko, profesor modroslovja na gimnaziji videmske bogoslovnice, označuje v predgovoru svoje črtice kot starokopitne, preproste in skromne. Ali ta starokopitnost, preprostost in skromnost je utemeljena v snovi sami, z njo prikupno in nerazdružno spojena in tako prežeta z občutjem prirodnih čarov tiste pedi naših tal, ki se razteza od Matajurja do Čedadu, da teh devet stvaric z užitkom preberemo in se čudimo duševni čilosti in jezikovni okretnosti sedemdesetletnici bližajočega se pesnika in pisatelja. Po teh lepih straneh je posejanih precej zajemljivih beneško-slovenskih jezikovnih drobtin, katerih glavne je pisec zbral na koncu v tolmaču. Pogrešamo kazalo. Goršetovih štirinajst risb z nazorno in primerno stilizacijo poživlja povestice, ki bodo odraslim in paglavcem brez dvoma ugajale. A. Budal.

K R O N I K A

O duhovni situaciji današnjega evropskega pisatelja. O tej temi je v klubu Rotaryjcev na konferenci v Haagu znani nemški romanopisec Thomas Mann nedavno imel jako značilen in tehten govor. Ker njegova izvajanja jarko osvetljujejo notranji razkol sodobnega tvornega besednega umetnika ter so v veliki meri odločilne važnosti za njegovo duševno stanje, prinašamo svojim čitateljem odlomek tega govora: «O duhovni situaciji današnjega evropskega pisatelja vam torej hočem govoriti — ker menim, da se vas ta situacija nekoliko tiče, da je to v veliki meri situacija vas samih, da je to situacija današnjega človeštva vobče. Saj jedva more biti drugače; zakaj pesnik, pisatelj je oni, v katerem se duhovnost, ki je vsepovsod, zbira, v katerem prihaja do zavesti in ki jo izraža. Saj se samo tako dá tolmačiti svojevrstna določnost, s katero ste vztrajali na tem, naj govori tu pisatelj, in s katero ste, kakor